

რელიგიურობის ფორმები თანამედროვე საქართველოში

საკითხი რელიგიურობის შესახებ განსაკუთრებით აქტუალურია თანამედროვე სამყაროში. სეკულარიზაცია-დესეკულარიზაციის პროცესებმა, გლობალიზაცია-მოდერნიზაციამ გავლენა იქონია როგორც სოციალურ სტრუქტურებზე და კომუნიკაციის ფორმებზე, ასევე, ღირებულებათა სისტემებზე. დადგა საკითხი რელიგიური პრაქტიკებისა და მსოფლმხედველობის ტრანსფორმაციის, თანამედროვეობასთან ადაპტაციის შესახებ.

რელიგიურობის კვლევა ბევრ სირთულესთან არის დაკავშირებული. პირველყოვლისა, პრობლემურია ტერმინის განმარტება და მისი შეფასების კრიტერიუმების გამოყოფა. რელიგიების ანთროპოლოგიურ თეორიებში სხვადასხვაგვარი მიდგომები ჩამოყალიბდა. ამასთან, არსებობს დისციპლინარული სახვაობები (Hოლდცროფტ, 2013: 89).

ტერმინი რელიგიურობა XVIII საუკუნის ბოლოდან ჩნდება. ზოგადი მნიშვნელობით რელიგიურობა რელიგიური ყოფიერების აღმნიშვნელია. იგი გამოხატავს რელიგიის არსებობის, ადამიანთა რელიგიურ პრაქტიკაში ჩართვის, მათი რელიგიასთან ასოცირების ხარისხს. რელიგია კი კულტურის მნიშვნელოვანი ელემენტია, რომელიც ყველა საზოგადოებას „ფორმას აძლევს“ - მისი დახმარებით ადამიანები ცვლიან სოციალურ და კულტურულ ღირებულებებს. იგი ყოფის სხვა ელემენტებთან ერთად ფუნქციონირებს და სხვადასხვა განზომილებას აძლევს იდენტობას (Lარუელე: , 4). რელიგია რელიგიურობაში ვლინდება.

რელიგიის, როგორც კულტურული სისტემის კვლევა კულტურის პრობლემების კვლევასთანაა დაკავშირებული. როგორც ერთიანი სისტემა იგი ვერ გაიაზრება საერთო კონტექსტიდან მონყვევით. ამდენად მისი დაკავშირება საკითხთა ერთობ მრავალფეროვან სპექტრთან, სიმბოლოთა სემანტიკიდან დანყებული რელიგიის ეკოლოგიით დამთავრებული, სავსებით ბუნებრივია.

ცალკეული რელიგიური რწმენა-წარმოდგენის გაანალიზება თითოეულ კონკრეტულ კონტექსტთან მიმართებაშია შესაძლებელი და აუცილებელი. ამ თვალსაზრისით, რელიგია არა მხოლოდ კულტურულ სისტემად, არამედ კულტურის, როგორც მთლიანი სისტემის არსებით ელემენტად წარმოგვიდგება. ეს სისტემა ცვალებადია. მასთან ერთად ცვალებადია რელიგიურობის ფორმები, ანუ რელიგიის გამოვლინების ფორმები. რელიგიური სისტემის ტრანსფორმაცია მუდმივად მიმდინარე პროცესია ყველა საზოგადოებაში, კულტურის სხვა ელემენტთა ცვლილების პარალელურად. ამ პროცესის მახასიათებელი დროში ხანგრძლივობაა. მასზე დაკვირვება ერთი მხრივ, თეორიული თვალსაზრისითაა უადრესად მნიშვნელოვანი საკითხი და მეორე მხრივ, პრაქტიკული დანიშნულებაც აქვს, რათა უკეთ იქნას დანახული და გააზრებული საზოგადოების მოთხოვნილებები და ახალ გარემოებებთან მათი ადაპტაციის მიმართულებები.

რელიგიურობის კვლევა რელიგიის კვლევის ნაწილია. რელიგიების განსხვავებულ პარადიგმატულ ჩარჩოში განხილვა არის რელიგიურობის სხვადასხვანაირი ანალიზის ან სულაც ყურადღების მიღმა დარჩენის მიზეზი. XIX საუკუნის მიდგომები რელიგიას ობიექტურ მოცემულობად განიხილავდა და არ ითვალისწინებდა რელიგიური გამოცდილების სხვადასხვაობას (Hamilton 2002, 1). ასეთი პოზიტივისტური მიდგომა აძნელებს ადამიანთა საზოგადოების რელიგიურობის ფორმების მრავალფეროვნების ახსნას. აუცილებელია, გათვალისწინებულ იქნას კონკრეტული კონტექსტები: ისტორიული ეპოქები, გეოგრაფიული არეალები, კულტურული სისტემები. კულტურული სისტემების არასტატიკური ბუნება განაპირობებს იმ ფორმებისა და ქცევის მოდელების ცვალებადობას, რომლებითაც ადამიანები და ადამიანთა ჯგუფები გამოხატავენ თავიანთ რელიგიურობას. ამიტომ რელიგიურობის „მართებული“ ან „არასწორი“ ფორმების შესახებ კამათი კონკრეტული საზოგადოების ფარგლებში დროით განპირობებულ, არააკადემიურ დისკურსებად წარმოდგება.

XX საუკუნის მეორე დეკადიდან მკვლევართა ინტერესმა რელიგიის სოციალურ ყოფასთან მიმართებისკენ გადაინაცვლა (ბ.

მალინოვსკი, ა. რედკლიფ-ბრაუნი). მეოცე საუკუნის შუა ხანიდან ჩნდება კულტურულ-ეკოლოგიური თეორიები (ჯ. სტიუარდი). ყურადღება გამახვილდა პიროვნებისა და რელიგიის სიმბოლური ფორმით გამოხატულ მიმართებაზე (კ. გირცი). ეთნოლოგთა/ანთროპოლოგთა ინტერესი ადამიანთა ჯგუფების გაზიარებულ ქცევით მოდელზე და მათი ფორმირების ტენდენციებზე კონცენტრირდა. მთავარი კითხვა გახდა არა ის თუ რატომ იქცევიან ადამიანები ასე, არამედ როგორ არეგულირებს, აწერიგებს მათი კონკრეტული ქცევა ჯგუფის შიდა თუ გარე ურთიერთობებს. ამ პერსპექტივით განიხილება რელიგიურობის გამოვლინებანიც.

რელიგიურობას გააჩნია სპეციფიკური და კონკრეტული ფორმები, მკვლევარები რელიგიურობის მრავალგანზომილბიანობაზეც მსჯელობენ. მკვლევართა ჯგუფი გამოყოფს რელიგიურობის ხუთ განზომილებას: ექსპერიმენტულს, რიტუალურს, იდეოლოგიურს, ინტელექტუალურს და შედეგობრივს (Holdcroft, 2013: 89). არის ოთხ: კოგნიტურ, საკლტო, მრწამსის და ემოციური განწყობის განზომილებებზე (ფ. ფუკუიამა). ან ორ: ექსტერნალურ და ინტერნალურ ან კოგნიტურ და ინტელექტუალურ განზომილებებზე ლაპარაკიც. მიდგომათა სხვადასხვაობა პრობლემის სირთულეს წარმოაჩენს. განზომილებათა შესაბამისად რელიგიურობის გამოვლინებებიც მრავალფეროვანი შეიძლება იყოს. ამასთან, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ეს დამოკიდებულია ბევრ ფაქტორზე, მაგალითად - ასაკობრივ, გენდერულ, სოციალურ კუთვნილებაზე და სხვ.

ამ სიძნელეებს ემატება, კონკრეტული კონტექსტების კვლევისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკაც, განსაკუთრებით პოსტ-საბჭოთა სივრცეში. „პერესტროიკის“ პერიოდიდან (1980-იანი წლების მეორე ნახევრიდან) მიმდინარე პროცესებმა ბიძგი მისცეს ღირებულებათა და იდენტობათა ცვლას. ამ მხრივ, განსაკუთრებით თვალშისაცემი რელიგიურ ემოციათა გამოვლინება აღმოჩნდა. ერთი მხრივ, საბჭოთა პერიოდში რელიგიის რეპრესირებამ რელიგიური ცოდნის ფრაგმენტაცია ან რიგ შემთხვევაში სრული გაქრობა გამოიწვია (ხუცაშვილი 2004), მეორე მხრივ, კი რელიგიის საზოგადოებრივი სივრციდან განდევნამ რელიგიურობის სხვა-

დასხვა ფორმის წარმოშობას შეუწყო ხელი. იდეოლოგიური წნეხის მოხსნის შემდგომ რელიგიურობის (როგორც ნორმატიული ისე პრაქტიკულის) აღმავლობამ, თავის მხრივ, რელიგიურობისა და სეკულარიზმის განსხვავებული ფორმები გააჩინა.

თანამედროვე საქართველოში რელიგიის როგორც თვისებრივი (იხ. რ. გუჯეჯიანი 2017, ქ. ხუციშვილი 2004, 2015, ლ. ხუციშვილი 1998, 2002, გურჩიანი 2017) ისე რაოდენობრივი კვლევები (იხ. მ. ჩიტაშვილი 1998, მ. ვარდანაშვილი, ნ. ჯავახიშვილი 2017, ქ. მოსაშვილი 2016, თ. ყიფშიძე 2012 და სხვ.) თვალსაჩინოს ხდის რელიგიურობის ზრდას ყველა პარამეტრით: ადამიანის რელიგიურ პრაქტიკაში ჩართვის ხარისხის (ანუ რიტუალური განზომილების), ექსპერიმენტალური, იდეოლოგიური, გარემოებითი და ინტელექტუალური პარამეტრებით. ზოგადად შეიმჩნევა რელიგიურობის ზრდა ქართული საზოგადოების ყველა ფენაში და გამორჩეულად კი ახალგაზრდობაში. უაღრესად საინტერესოა ამ პრობლემის იდენტობის საკითხთან მიმართება, რაც საკმაოდ მწვავედ დგას თანამედროვე საქართველოში, რომელიც ისეთი მიმდინარე გამოწვევების წინაშე დგას, როგორიცაა მიგრაციული პროცესები (როგორც გარე ისე შიდა), უმცირესობათა თუ სხვადასხვა სოციალურ ჯგუფთა უფლებების დაცვის საკითხი, ნორმატიული და პრაქტიკული რელიგიურობის, რელიგიისა და პოლიტიკის მიმართების საკითხები.

თანამედროვეობაში რელიგიურობის კვლევისას სრული კონტექსტის გააზრებისთვის ისტორიული, გეოგრაფიული, სოციალურ-პოლიტიკური და კულტურული მახასიათებლების განხილვის აუცილებლობას ემატება პოსტ-მოდერნისტული საზოგადოების მახასიათებლების გააზრება. პოსტ-მოდერნიზმმა დაამკვიდრა რელიგიურობის ერთდროულად ინდივიდუალუზებაც და კოლექტიურობის ზრდაც. პიროვნულად ადამიანები ცდილობენ საკუთარი გზა მოძებნონ და სხვადასხვა სისტემების მათთვის მოსახერხებელ ელემენტებს ათვისებენ ერთმანეთთან (მაგალითად, აღმოსავლური პრაქტიკების შეთავსება მარხვის ქრისტიანულ პრაქტიკასთან.... აგნოსტიკური ხედვების ჰიბრიდიცაზია ტრადიციული რელიგიური რიტუალების პრაქტიკასთან და სხვ.).

რელიგიურობის ინდივიდუალიზაცია დამოკიდებულია ზოგადად ყოფის ტრანსფორმირება-მოდერნიზებასთან. ღირებულებათა ცვლამ საზოგადოება უფრო მეტად ინდივიდუალური გახადა ყველა პარამეტრით. რაც აისახა ადამიანთა მსოფლმხედველობრივ ინდივიდუალიზაციაში. სინდისის თავისუფლების პრიმატმა, ზოგადად გამოხატვის თავისუფლებამ და კოლექტიური კავშირებისგან მეტ-ნაკლებად დისტანცირებამ ინდივიდთა სპეციფიკური იდეოლოგიურ-პრაქტიკული ქცევის მოდელები გააჩინა. თავისთავად ცხადია, კოლექტიური მოდელებიც შენარჩუნებულია, თუმცა, დიდწილად შეცვლილია გამოვლინებები. მაგალითად კოლექტიური რელიგიურობის გამოვლინება რიგ შემთხვევაში უფრო მასობრივი გახდა. ტრადიციულ დღესასწაულებში მასობრივი მონაწილეობის მაგალითია ლომისობის დღესასწაული. ამ დღესასწაულზე მონაწილეობის მისაღებად საქართველოს ყველა კუთხიდან მოდიან მორწმუნეები, მათი რიცხვი წლიდან წლამდე მზარდი იყო პანდემიამდე. მათი ქცევა ერთ მოდელს იმეორებს, კოლექტიური ქმედებების მაღალი ხარისხით, მათ შორის მსხვერპლშენიშვნის თუ ტრაპეზის გაზიარების მასობრივი ფორმით.

ტრადიციულ დღესასწაულებში მასობრივმა ჩართულობამ ასეთივე დისკურსების გაჩენა გამოიწვია. იგივე ლომისობასთან დაკავშირებით ასეთია დისკურსი სისხლიანი მსხვერპლშენიშვნის ქრისტიანობასთან შეუთავსებლობის შესახებ. ეს დისკურსი რელიგიურობის კონკრეტული გამოვლინებების კრიტიკასთან ერთად მათი დასაბუთების საშუალებაცაა, რაც მორწმუნეთა ქცევის კიდევ უფრო მეტ ლეგიტიმაციას უზრუნველყოფს. რაც თავის მხრივ, დღესასწაულში ჩართულობის მასობრიობას ზრდის.

რელიგიურობის ინდივიდუალური გამოვლინებებიც ტრადიციული ფორმების გარდა რიგ შემთხვევებში სპეციფიკურ სახეს იღებს. ნორმატიულ პრაქტიკაში ჩართვის ნაცვლად კონკრეტული ასაკობრივი ან სოციალური ჯგუფების მიერ გაზიარებული ფორმები უფრო მისაღები ხდება ამ კონკრეტული ჯგუფების წევრებისთვის (მაგალითად ნარიმან მაქარაშვილის ჯგუფი, მათი მსოფლმხედველობა და პრაქტიკა).

სახეს იცვლის თაყვანისცემის ფორმები. მაგალითად, ლოცვა, მსხვერპლშენიშნა: ზოგჯერ სათემო-კოლექტიური, საყველთაო-ეროვნულ-კოლექტიურით იცვლება (მაგ. სვეტიცხოვლობა, გიორგობა).

იცვლება ასევე რელიგიური სივრცის ორგანიზება - გარე და შიდა ინტერიერის მოწყობა. ხშირია არაკანონიკური ნივთების გამოყენება საკულტო ტერიტორიებზე და სივრცეებში. რაც, ერთი მხრივ, საბჭოთა პერიოდში რელიგიური ცოდნის ფრაგმენტაციის, მეორე მხრივ, კი რელიგიის ინსტიტუტების პროცესის შედეგია. ზოგჯერ ასეთი მაგალითების მოხმობით ცდილობენ არარელიგიურობა ან „არასწორი“ რელიგიურობა მიაწერონ გარკვეულ ჯგუფებს. ასეთი დამოკიდებულებები, როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა, ყოფითი დისკურსის მაგალითია და რიგი მიზეზებით სწორედ რელიგიურობის გამოვლინების ტრანსფორაციას ასახავს.

მალკოლმ ჰამილტონი აღნიშნავს „ადამიანთა რწმენის უნარი ულიმიტოა“ (Hamilton 2002, 1), მსოფლიოს ხალხთა რელიგიური პრაქტიკები ადასტურებს, რომ ასევე ულიმიტოა ადამიანთა რწმენის გამოვლინების ფორმები. რელიგიურობის ფორმებზე გავლენის მქონე პროცესებიდან თანამედროვე სამყაროში გამოიჩინა ურბანიზაციის პროცესები. ურბანიზაციის მაღალი ხარისხი ცვლის სოციალურ ყოფას, ყოველდღიურობას, მთლიანად კულტურულ სისტემას. ურბანულ კვლევების სანყის ეტაპზე რელიგიურ ფაქტორს ჯერ კიდევ ფრანგმა ისტორიკოსმა ნუმადენი ფიუსტელ დე კულანჟმა (1830-1889) მიაქცია ყურადღება. 1864 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში „უძველესი ქალაქი“ მან რელიგია დაასახელა რომის იმპერიის ჯერ განვითარებისა და შემდეგ დაცემის მიზეზად (Boyd 1999, 429-430). რელიგიის ურბანულ გარემოში კვლევა მოგვიანებით სხვადასხვა დისციპლინების ფარგლებშიც განვითარდა. ანთროპოლოგთა ინტერესის საგნად იქცა რელიგიურობა ურბანულ გარემოში, რაც დაკავშირებულია სივრცობრივ განფენასთან, სოციალურ ინტერაქციასთან. ყველა კულტურაში სივრცის მოწესრიგება სიმბოლური ნიშნებით – ამ სივრცეში განლაგებული ობიექტებით ხორციელდება. ამასთან, სიმბოლოებსა და ნიშნებს დატვირთვა

მხოლოდ სხვა სიმბოლოებთან და ნიშნებთან მიმართებაში გააჩნია და კონტექსტის გარეთ სრულიად განსხვავებულ მნიშვნელობებს იძენენ (Лич 2001, 43-44). ურბანულ გარემოში რელიგიურობის გამოვლენის ტენდენციაა ფორმების ტრანსფორმაცია ზოგად და სპეციფიკურ გამოვლინებებად. რაც ურბანული ყოფის თავისებურებებითაა განპირობებული (ინდივიდუალიზმის მეტი ხარისხი, სოციალური ინტერაქციის სპეციფიკური ბუნება, სივრცისა და დროის განსხვავებული აღქმა და სხვა). ედმუნდ ლიჩის მიხედვით, ჩვეულებრივ ადამიანს იდეები ე.ი. „მენტორაქტები“ გადაჰყავს „მის გარეთ“ არსებულ მატერიალურ ობიექტებში და ამით ანიჭებს შედარებით სიმყარეს, და ასეთი მუდმივად მატერიალური ფორმით ახდენს მათზე ტექნიკურ ზემოქმედებას, ანუ ცდილობს მათ გააზრებას (Лич 2001).

მასობრივი კულტურის საზოგადოებაში ადამიანი თავისუფალი არჩევანის წინაშეა. ასეთ დროს ხშირია იდენტობის ცვლა. მართალია, იდენტობის ძიებისეს სირთულე ხშირად ინდივიდუალურ პრობლემად განიხილება, მაგრამ იგი არაა ფსიქოლოგიური ხასიათის და მოდერნისტული საზოგადოების „რელატივიზმს“ უკავშირდება, როცა ინდივიდები კარგავენ ტრადიციით განპირობებულ უსაფრთხოებისა და გარკვეულობის გრძნობას (Macionis 1995, 651). მსოფლმხედველობის ელემენტებში ცვლილებები იჩენს თავს. ხდება ტრადიციების, როგორც მყარი ხასიათის მქონე, გარკვეულ სტერეოტიპებში და ქცევის ნესებში გამოხატული საერთო კულტურული გამოცდილების გადაფასება. ლეგიტიმიზებულიან ერთად ჩნდება რეზისტანტული და პროექციული იდენტობები. განსაკუთრებით პრობლემატურია ეთნოკულტურული იდენტობის საკითხი ისეთ საზოგადოებებში, სადაც კულტურული დიფერენციაცია დიდია, ასევე გარდამავალ ან ღია კონფლიქტის მქონე საზოგადოებებში, სადაც კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება მანამდე დადგენილი იდენტობები. ასეთ შემთხვევებში იზრდება რელიგიური ფაქტორის მნიშვნელობაც. როგორც ჩანს რელიგია, მისი ფუნქციებიდან გამოდინარე არათუ კარგავს, არამედ პირიქით იკრებს ძალას და მობილიზაციის მძლავრ იარაღად გვევლინება.

ურბანული სივრცე გულისხმობს მულტიკულტურულ გარემოს, სადაც ჯგუფების გარკვეულ ვითარებაში განსაზღვრული და მთელი რიგი მარკერებით განმტკიცებული იდენტობა პირისპირ აღმოჩნდება პირობითად „სხვა“ ჯგუფთან მიმართებაში იდენტობის დადასტურების აუცილებლობის წინაშე, პროცესი „ჩვენ“ ჯგუფში ე.წ. „ფარული უმცირესობის“ ჩამოყალიბების ტენდენციას აჩენს.

რელიგიურობა მზარდია იძულებით გადაადგილებულ მოსახლეობაში. მათი უმეტესობა მონანილეობს (ოფიციალურ თუ ხალხურ) რელიგიურ რიტუალებში, ისინიც კი ვინც მანამდე რელიგიურობით არ გამოირჩეოდა. გაღრმავდა მანამდე არ არსებული ან ფრაგმენტირებული რელიგიური ცოდნაც. გაძლიერდა მათი ემოციური კავშირი ეკლესიასთან. ინფორმანტთა ნაწილი მათი ცხოვრების ტრაგედიის მიზეზად მათ არასათანადო რელიგიურობასაც ასახელებს და განსაცდელს ღმერთისკენ მისაბრუნებელ გზად აღიქვამს. მათი უმეტესობა ცდილობს რწმენა აქტიურად გამოხატოს ყოველდღიურ ქცევაში – იქნება ეს პირჯვრისწერა, ლოცვა თუ სხვა რიტუალებში მონანილეობა. ადამიანები სხვადასხვა დონით რელიგიურები შეიძლება იყვნენ. მართალია, რელიგიურობა, გარკვეულწილად, პირობითი კატეგორიაა, მაგრამ რიტუალური, ექსპერიმენტალური, იდეოლოგიური, გარემოებითი და ინტელექტუალური პარამეტრების მიხედვით ჩვენს მიერ გამოკითხულ ადამიანებში რელიგიურობის მაჩვენებელი საკმაოდ მაღალია. ერთი მხრივ, ეს შესაძლებელია, მათი პირადი ტრაგედიების შედეგიც იყოს, მით უმეტეს თუ გავითვალისწინებთ რელიგიის პიტერ ბერგერისეულ ფუნქციას – განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი სასიცოცხლო მომენტებისთვის მნიშვნელობათა მინიჭების შესახებ. მაგრამ მეორე მხრივ, გასათვალისწინებელია რელიგიურობის ხარისხის ზრდა მთლიანად საქართველოს მოსახლეობაში, რასაც თავის მხრივ კერძო ფაქტორებთან (საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წინამძღოლის – პატრიარქ ილია II–ის ავტორიტეტი, ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის როლი და ადგილი ისტორიულად ქართველთა ცხოვრებაში და სხვ.), პოსტ-საბჭოთა სივრცისათვის დამახასიათებელი ზოგადი ფაქტორებიც განაპირობებენ. ამას-

თან, ისევე, როგორც საქართველოს დანარჩენ მოსახლეობაში შეიმჩნევა რელიგიურობის ზრდა ახალგაზრდებში. იძულებით გადაადგილებული მოსახლეობის ახალგაზრდა თაობა აქტიურად არის ჩაბმული საეკლესიო ცხოვრებაში.

რელიგიურობა ფორმაშეცვლილია საბჭოთა და მანამდელი გამოვლინებებისაგან. მაგალითად, რელიგიურობის ვიზუალიზაცია და მატერიალურობა რელიგიურ ნაგებობათა არსებობის გარდა მკვეთრად გამოხატულია რელიგიური ატრიბუტების ყოველდღიურობაში ჩართვით, იქნება ეს არტეფაქტები, სიმბოლოები თუ ქცევები. საჯარო ადგილებში, მათ შორის სახელმწიფო დაწესებულებებში, ბანკებში, ტრანსპორტში განთავსებულია ხატები, ავი თვალის სანინალმდეგო სიმბოლოები. რელიგიურობის ასეთი ვიზუალიზაცია ინვესტს დებატებს რელიგიურობის ფორმალურობის, რელიგიისადმი მომხმარებლური დამოკიდებულების შესახებ. ასეთი გამოვლინებანი პოსტ-მოდერნისტული ეპოქის მახასათებელია და რელიგიურობის ხარისხზე მეტად მისი გამოვლინების ტრანსფორმაციაზე მეტყველებს. ადამიანებს აქვთ მოთხოვნილება ეძიონ ღირებულებითი საყრდენი ამ არამყარ დროში, ისინი ეძებენ მათთვის გასაგებ და მისაღებ შინარსებს, რასაც გამოხატვის სხვადასხვა ფორმას აძლევენ, რომელთაგან ზოგი პიროვნულად ინდივიდუალურია, ნაწილი კი კოლექტიურად გაზიარებული. გამოხატვის ტრადიციულ, ნორმატიულ ფორმებთან შეუსაბამობა არ ნიშნავს რელიგიურობის არ არსებობას.

საქართველოში ბოლო ათწლეულებში მომხდარმა პოლიტიკურმა, ეკონომიკურმა და სოციალურმა ცვლილებებმა გავლენა იქონიეს რელიგიურ სიტუაციაზე. რელიგიურობის ფორმების ტრანსფორმაციის ანალიზისას შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ რელიგიურობის ფორმები კონტექსტურია და განპირობებულია კონკრეტული საზოგადოების განვითარების პროცესზე მოქმედი ფაქტორებით. რაც, თავის მხრივ, განსაზღვრავს სეკულარიზმის ხარისხსა და ფორმებს. დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდგომ საქართველოში პროცესები ორი მიმართულებით განვითარდა, ერთი მხრივ, სახეზე იყო რელიგიურობის მკვეთრი და პერმანენტული ზრდა, მეორე მხრივ, კი სეკულარიზმის ფორმალუ-

რი აღიარება-დადასტურება სახელმწიფო სტრუქტურებისა და საზოგადოების ნაწილის მხრიდან. ამ პროცესში ყოველდღიურ პრაქტიკაში გაზიარებულ და დამკვიდრებულ იქნა რელიგიურობის ახალი ფორმები, რაც რიგ შემთხვევებში წინააღმდეგობაში მოდის ნორმატიულ მიდგომებთან ან რელიგიურობის ტრადიციულ ფორმებთან. გასათვალისწინებელია 2020 წლის პანდემიის ფაქტორიც. მსოფლიოსთვის მანამდე უცნობი ვირუსის გავრცელების მასშტაბებმა, ქვეყნების ჩაკეტვის პოლიტიკამ, კარანტინისა და „სოციალური დისტანცირების“ სტრატეგიებმა დიდი გავლენა იქონია არა მხოლოდ ადამიანთა ქცევის წესებზე, არამედ დაიწყო ღირებულებათა გადაფასებაც. ეს შედარებით ახალი პროცესი თანდათან ცვლის ყოფისა და კულტურის ასპექტებს, იგი გავლენას ახდენს რელიგიურობაზე და მის ფორმებზე. ერთი სიტყვით, რელიგიურობის კვლევა კულტურის ცვალებადი სისტემების მუდმივი დინამიკის კვლევას უკავშირდება და შესაძლოა 2020 შედგომმა ახალმა რეალობამ იგი საზოგადოების სხვა მახასიათებლებთან შედარებით უფრო მოქნილი და მრავალფეროვანი გახადოს.

დამონმებული ლიტერატურა:

გუჯეჯიანი - გუჯეჯიანი რ. რელიგიურ დღეობათა ტრანსფორმაციისა და პაგანიზების კონკრეტული მაგალითები სვანეთის ტრადიციული ყოფიდან, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა და სამართლის ფაკულტეტის შრომები, ქართული უნივერსიტეტი, თბ. 2017

გურჩიანი - გურჩიანი ქ. (რედ.), რელიგია ყოველდღიურობაში, თბილისი, ლიგამუსი, 2017

ვარდანაშვილი, ჯავახიშვილი - ვარდანაშვილი ი., ჯავახიშვილი ნ., რელიგიურობა და წინარწმენები, დ. უზნაძის ფსიქოლოგიის ინსტიტუტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, 2017 <https://iliauni.edu.ge/uploads/other/40/40037.pdf>

მოსაშვილი - მოსაშვილი ქ. საზრისის ძიება: რელიგიურობის, სამყაროს შესახებ წარმოდგენების და პოსტტრავმული ზრდის

ურთიერთმიმართება (2008 წლის ომის შემდეგ იძულებით გადაადგილებული პირების მაგალითზე) დისერტაცია 2016 http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/disertaciebi_fsiqologia/qetevan_mosashvili.pdf

ჩიტაშვილი - ჩიტაშვილი მ. რელიგიურობის ფსიქოლოგია, ემპირიული გამოკვლევები, თბილისი 1998

ყიფშიძე - ყიფშიძე, თ. რელიგიური საზოგადოება, ლიბერალი, 30 ივლისი 2012

<http://liberali.ge/articles/view/2579/religiuri-akhalgazrdoba>

ხაჩიძე - ხაჩიძე ნ., რატომ არის რელიგიურობა ტანსაცმელივით? 15/06/2015 <http://tbilisebi.ge/index.php?newsid=268445101>

ხუციშვილი - ხუციშვილი ლ. რელიგიური რეორიენტაციის პრობლემები პოლიეთნიკურ საზოგადოებაში, წიგნში უსაფრთხოების სტრატეგიის ეთნიკური ასპექტები (პანკისისკრიზისი), თბ. 2002.

ხუციშვილი - ხუციშვილი ლ., რელიგია ჰეტეროგენულ საზოგადოებაში, წიგნში კონფლიქტური სიტუაციები პოლიეთნიკურ საზოგადოებაში, თბ. 1998.

ხუციშვილი - ხუციშვილი ქ. რელიგიური სივრცის ტრანსფორმაცია იძულებით გადაადგილებულ მოსახლეობაში (ქვემო ქართლი), კრ. ტრადიციული რელიგიური სისტემა და თანამედროვეობა, თბ. უნივერსალი, 2015

ხუციშვილი - ხუციშვილი ქ. რელიგიური სიტუაციის ცვლილება და უსაფრთხოების პრობლემა თანამედროვე საქართველოში, თბილისი 2004

Boyd - Boyd K., ed., *Encyclopedia of historians and historical writing* (1999) 1: 429-30. Vol. 1. Taylor & Francis, 1999.

Hamilton - Hamilton M., *The Sociology of Religion. Theoretical and comparative perspectives*, Routledge, London and New York, 2002

Holdcroft - Holdcroft B.B. (2013) What is Religiosity, in: *Catholic Education: A Journal of Inquiry and Practice*, Volume 10 Issue 1, July 2013 <http://dx.doi.org/10.15365/joce.1001082013>

Laruelle - Laruelle M., *Introduction, Being Muslim in Central Asia. Practices, Politics, and Identities*, Marlene Laruelle, edited, Brill, 2018

Eurasian Studies Library 9

Macionis - Macionis J.J., Sociology, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey 07632, 1995

Лич - Лич Э. Культура и коммуникация: Логика взаимосвязи символов. К использованию структурного анализа в социальной антропологии, М. „Восточная литература“ РАН, 2001

Ketevan Khutsishvili

FORMS OF RELIGIOSITY IN CONTEMPORARY GEORGIA

Political, economic and social changes in Georgia in recent decades have impacted the everyday life and practices. Analyzing the transformation of forms of religiosity, it can be concluded that forms of religiosity are contextual and conditioned by factors influencing the development process of a particular society. Which, in turn, determines the degree and forms of secularism. After the declaration of independence, the processes in Georgia developed in two directions: on the one hand, there was a sharp and permanent growth of religiosity, on the other hand, there was a formal recognition of secularism by the state structures and part of the society. In this process, new forms of religiosity have been shared and established in everyday practice, which in some cases contradicts normative approaches or traditional forms of religiosity. The 2020 pandemic factor must be also taken into account. The spread of the virus, previously unknown to the world, the policy of lockdown, quarantine and „social distancing“ strategies had a great impact not only on the modes of behavior, but also in re-evaluation or reconsideration of the values. This relatively new process is gradually changing aspects of life; it is affecting religiosity and its forms. Thus the study of religiosity is related to the study of the constant dynamics of changing systems of culture, and perhaps by 2020 the new reality will make it more flexible and diverse than other characteristics of society.